

EGE DENİZİ HER AN ISINABİLİR

Doç.Dr.Sait YILMAZ*

Giriş

Yunanistan'ın AB içinde ekonomik olarak en sıkıntılı ülke olması bir kaza değildir. Yunan iş dünyasının yaklaşık dörtte üçü aile şirketleridir, aile iş gücüne dayanır ve aile dışından birinin terfi etmesi çok zordur. Vergi kaçırma oldukça yaygındır. Yunan ekonomisinde rekabet oldukça azdır ve genellikle hizmet ekonomisi ve turizme dayanır. Üretim oldukça zayıf bir sektördür. Yunanistan'da yeterli tarım alanı yoktur. Ekonominin önemli bir kısmı resmi rakamlara yansımamıştır. Bazı rakamlara göre Yunanistan'da %10, diğerine göre %40 kayıt dışı yani gri ekonomi vardır. Ekonominin bu özellikleri on yıllardır kötü politikalarla birlikte bugüne geldi. 2004 yılında düzenlenen Olimpiyat oyunları da Yunanistan'ın hâlihazırdaki borç krizinin önemli nedenlerinden biri oldu. Avro bölgesinden çıkarsa bile Yunanistan'ın ekonomik krizden çıkması yıllar alacaktır. Pan-Hellenic Sosyalist Parti (PASOK) başkanı Andreas Papandreou, iktidarda iken AB'den ekonomide reform yapmak için aldığı paraları bürokrasiyi büyütmek için kullandı. Çünkü Yunanistan'da iş dünyası gibi siyasi partiler de aile işidir. İktidardaki partiye sadece bürokrasinin üst kısmı değil, orta ve alt seviyesi de hâkim olduğundan devlet kurumları baştan aşağı politize olmuştur. PASOK, aşırı sol bir parti, Samaras'ın Yeni Demokrasi Partisi (YDP) ise biraz gerici sağ kanat partisi idi. Bu partiler yakın zamanda merkeze doğru kaymaya başladılar.

Amerikalı Joe Trippi'nin dediği gibi, bugün Yunanistan'da iki zombi (PASOK ve YDP) ve muhalefette bulunan iki de deli (SYRIZA ve Altın Şafak) parti bulunmaktadır. 17 Haziran 2012'de yapılan Yunanistan genel seçimlerinden birinci çıkan YDP, PASOK ve Demokratik Sol (DİMAR) partilerinden oluşan "ulusal kurtuluş" hükümetini kurdu. YDP, ülkesinin Avrupa Birliği ve IMF'ye karşı yükümlülükleri olan kemer sıkma politikası ve finansal anlaşmalarına sadık kaldı¹. Yunanistan'daki ekonomik kriz ile birlikte radikal gruplar tekrar canlandı ve kriz ile baş edilememesi halinde bu grupların seçimlerde daha da büyüyeceği beklenmektedir. Bunlardan en tehlikesi oylarının arttığı düşünülen aşırı sağ Altın Şafak'tır. Türkiye'ye karşı hiçbir zaman dostane duygular beslemeyen Samaras ile birlikte Yunanistan, beklendiği gibi sert politikalara dönerek Türkiye'yi Ege'de köşeye sıkıştırarak yeni hamlelere hazırlanmaktadır. Samaras yönetimi ile birlikte artık Yunanistan ile olan romantizm bitmiş ve 2002 yılından beri devam eden istikşafi görüşmelerden bir arpa boyu yol alınmadığı görülmüş, hatta sonuçsuz sona gelmiştir. Türkiye ise çok önemli jeopolitik dönüm noktalarından geçmektedir. Ermenistan, Kıbrıs, terörle mücadele ve Suriye gibi konularda Amerikan yol haritalarını kendine rehber edinen Ankara, Ege Denizi'nde kaçan fırsatları ve yaklaşan tehlikeleri görmekte oldukça zorlanmaktadır. Bu makalede, Yunanistan'ın son hamlelerine ve Ege'de son dönemde neler olup-bittiğine odaklanırken önce Ege sorunlarını kısaca hatırlatıp sonra yaklaşan tehlikeleri değerlendireceğiz.

Ege Denizi'nde Devam Eden Sorunlar

Ege uyuşmazlıkların ortaya çıkışı her ne kadar 20. yüzyılın ikinci yarısına düşüyorsa da, bu sorunların kökeni Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar uzanmaktadır. Türkiye ile

* İstanbul Aydın Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi, saityilmaz@aydin.edu.tr

¹ George Friedman: The Futility of European Elections, Stratfor, (June 19, 2012).

Yunanistan arasında Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunların temel nedeni, Yunanistan'ın uluslararası hukuku göz ardı ederek, Ege Denizi'ni sadece kendi egemenliğinde görmek ve tarih boyunca olduğu gibi Türkiye aleyhinde büyümek istemesi ya da kısaca İstanbul başkentli eski Bizans'ı kurma hayalinin (Megali İdea) değişmeyen devlet politikası olmaya devam etmesidir. Ege sorunlarının sadece hukuki ve siyasi yönü değil, ayrıca ekonomik yönü de vardır, çünkü uyuşmazlıkların çözümü, iki devletin ekonomik hayatına da büyük etki yapacaktır. Yunanistan'la aramızda Ege'den kaynaklanan sorunları; karasularının genişliği, kıta sahanlığının sınırlandırılması, FIR² sorumluluğunun kötüye kullanılması başta olmak üzere hava sahası ile ilgili sorunlar, uluslararası anlaşmaların hilafına Doğu Ege adalarının silahlandırılması, Ege'de anlaşmalarla Yunanistan'a bırakılmamış ada ve adacıklara Yunanistan'ın sahip çıkması olarak sıralayabiliriz.

Ege'de Türkiye ve Yunanistan'ın karasularının genişliği 6 mildir. Buna göre Yunanistan'ın karasuları yaklaşık Ege'nin %43.6'sını, Türkiye'nin ise %7.5'ini teşkil etmektedir. Ege'nin karasuları dışında kalan yaklaşık % 50'si ise açık deniz statüsündedir. Yunanistan karasularını 12 mile çıkarmak istemektedir. Bu durumda Yunanistan Ege'nin yaklaşık %71.5'ine sahip olacaktır. Türkiye'nin payı ise sadece % 8.8'de kalacak, Ege'nin uluslararası sularının oranı ise %19.7'ye düşecektir. Böylece Ege bir Yunan denizi haline gelecek, Türkiye'nin Ege'nin açık deniz alanlarına ve Ege'den Akdeniz'e geçişi ciddi biçimde engellenecektir. Yunanistan'ın Ege'de sahip olacağı kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge, hemen hemen Ege'nin tamamını kapsayacak, Türkiye'nin Ege'den ekonomik açıdan yararlanması ve bilimsel araştırmalar yapması imkânları ortadan kalkacaktır. Batı Anadolu kıyılarının Yunan karasuları ile çevrilmesi sonucunda Türkiye, Ege'deki tüm hak ve çıkarlarından mahrum kalacaktır.

Karasularının genişletilmesi, doğrudan Kıta Sahanlığı ve Hava Sahası konusundaki anlaşmazlıklara da etki edecektir. Bir ülkenin hava sahası, karasularının üzerindeki sahayı ifade ettiğinden, Yunanistan'ın hava sahası da 12 mile çıkmış olacaktır. Türkiye'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı, Ege'nin toplam deniz yatağı alanına oranla otomatik olarak 16,3 oranından yüzde 9,27 oranına inecektir. Ege'de açık deniz alanları yok denecek kadar azalacak, bu denizin neredeyse bütün kaynakları Yunanistan'a kalacak, Türk Deniz Kuvvetleri'nin uluslararası sulardan geçerek Ege'den Akdeniz'e ulaşması olanaksız hale gelecek ve bu deniz ile üzerindeki hava sahasında Türkiye'nin hiçbir hakkı kalmayacaktır³. Sorunun püf noktası Ege adalarıdır. Yunanistan adalar üzerindeki hava sahasını da 10 mile çıkardığından, karasularını aşan 4 millik Yunan hava sahasını Türkiye tanımamakta ve bu yüzden de "it dalaşı" olarak ta bilinen karşılıklı uçak tacizleri sıkça yaşamaktadır. Yunanistan, Ege adalarının da karasuları ve kıta sahanlığı olduğu iddiası yanında aidiyeti belirsiz pek çok ada, adacık ve kayalığa sahip çıkarak Ege'yi Yunan Gölü haline getirmek istemektedir. Hâlbuki Ege'de Yunanistan ile aramızda anlaşma ile tespit edilmiş bir deniz sınırı mevcut değildir. Şimdi bu adaların durumuna bakalım.

Yunan Adaları Niçin Önemlidir?

Ege Denizi'nde irili ufaklı yaklaşık 3000 ada yer aldığından "Ege" kimi kaynaklarca "Adalar Denizi" olarak da anılmaktadır. Bu adalardan sadece 100 tanesi

² FIR: Flight Information Region (Uçuş Bilgilendirme Bölgesi)

³ Şükrü Sina Gürel: *Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, (Ankara, 1993), s.76.

insanlara yaşama alanı sağlamakta, büyük bir çoğunluğu insanların yaşamasına elverişli olmayan kayalıklardan oluşmaktadır. Bu çok sayıdaki adalardan yüzölçümü 100 km²'den büyük olanlar 24 civarındadır⁴. Yunanistan yarımadası ile Anadolu yarımadası arasında bulunan Ege adalarından en alt bölümdeki adalar olan Rodos, Girit, Kerpe ve Kitira, Anadolu ve Yunanistan yarımadalarının ana kara parçalarının dışında bulunurlar. Diğer adaların hemen hemen hepsi Türk ve Yunan ana kara parçalarının önünde bulunan bölgelerde toplanmışlardır. Bu ada gruplarından Mora Yarımadası'nın doğusunda bulunanlara Kiklatlar, Batı Anadolu önünde bulunanlar Sporatlar, Yunanistan'ın orta bölümünün kıyıları önünde bulunanlara Kuzey Sporatlar, Adalar Denizi'nin orta bölümünde, Anadolu kıyılarına yakın olanlara Doğu Sporatlar (Saruhan Adaları), Batı Anadolu'nun güney ucunda yer alanlara da Menteşe Adaları (Güney Sporat Adaları veya yaygın deyimini ile Oniki Ada) denir. Doğu Ege Adaları Ege denizinin orta bölümünde ve Anadolu yarımadasına çok yakın konumda olup, başlıcaları Midilli, Sakız, Sisam'dır.

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de deniz sınırlarını tespit etmemiştir. Böyle bir sınır bugüne kadar tescil edilmemiştir. Ancak, böyle bir anlaşmanın mevcut olmaması 1996'daki Kardak Krizi'nde görüldüğü gibi iki ülkeyi sıcak bir çatışmanın eşiğine getirmiştir. Bu bağlamda konu, Ege'deki statüsü tartışmalı ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti meselesi ile de yakından ilgilidir. Bu sorun tarihi süreç ve anlaşmalarla Türkiye'den Yunanistan'a devredilmemiş olup, bugünlerde Yunan egemenliği altında bulunan ada, adacık ve kayalıkların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Ege'de statüleri uluslararası anlaşmalarla belirlenen ada, adacık ve kayalıklar dışında, herhangi bir uluslararası anlaşmaya konu teşkil etmemiş ve Yunanistan'a bırakılmamış yaklaşık 150-160 civarında ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Her iki ülke arasında akdedilen anlaşmalarda isimleri belirtilmediğinden hükümlerlik konularında halen sorun olarak devam etmektedir. Netice olarak;

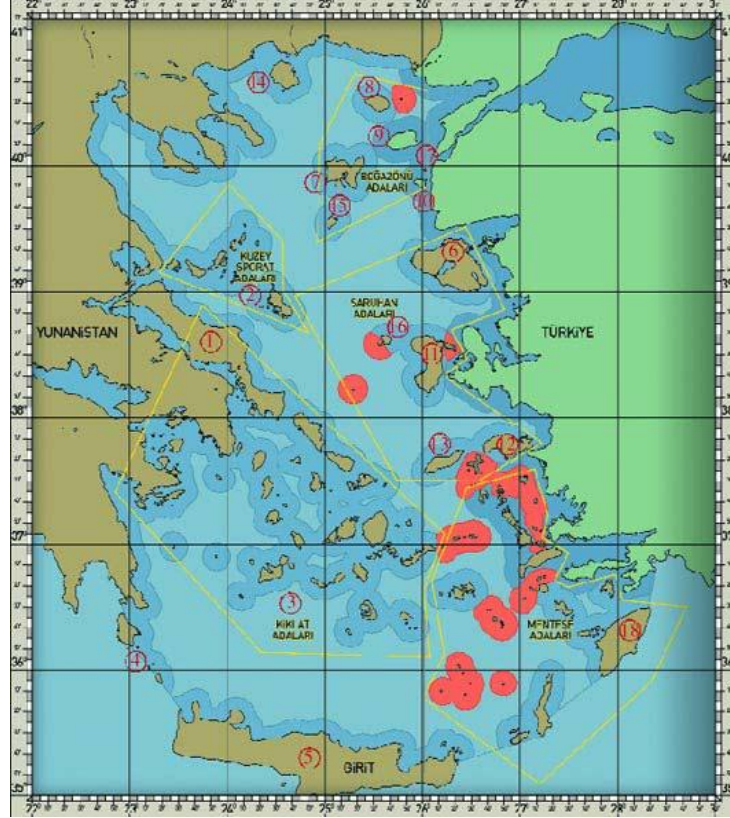
- Girit civarında ve kuzeydoğusunda 24 adet (12 ada, 11 adacık, 1 kayalık),
- Menteşe adaları civarında bulunan fakat ismi Menteşe adalarıyla zikredilmeyen ve bitişik olmayan, Menteşe adaları civarında bulunup bitişik olarak zikredilen ancak açıklanması gereken 19 Ada, 10 Adacık, 34 kayalık,
- Meis adası civarında bulunan 2 ada,
- Boğazönü ve doğu Ege adaları civarında bulunan 5 ada olmak üzere toplam 100 civarında ada, adacık ve kayalık, anlaşmalarından doğan egemenlik haklarımız nedeniyle Türkiye'nin hükümlerliği altında bulunmaktadır. (Bakınız Şekil 1).

Ege'deki egemenliği devredilmemiş adaların karasuları, diğer adıyla "gri bölge", Ege'nin yaklaşık yüzde beşini oluşturmaktadır. Bu ada, adacık ve kayalıkların egemenliklerini elde bulunduran ülkeler, karasularının üzerindeki hâkimiyetini de tescil ederler ve böylece karasular sorununun bu konuya bağlı olduğu açıkça görülmektedir. Aynı şekilde, ada, adacık ve kayalıkların ve çevresindeki karasuların üzerindeki hava sahası bu ülkenin egemenliğinde kalacaktır. Ayrıca bu egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklarına Yunanistan sahip olduğunda, bu ada, adacık ve kayalıklarının karasuları mevcut Türkiye'nin kıta sahanlığının ve üzerindeki suların kaplama alanına gireceklerdir ve böylece kıta sahanlığı sorunu meselesi de işbu devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorununa bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

⁴ Ali Kurumahmut: *Ege'de Egemenliği Tartışılmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı, Ege'de Temel Sorun. Egemenliği Tartışılmalı Adalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, (Ankara, 1998), s.1.

Bu adalar önemlidir çünkü Yunanistan'ın anlayışına göre sorun, sadece karasularını 12 mile çıkarmak değil, Ege kıta sahanlığının iki sahil taraf ülkenin (ana kıtaları arasında sınırlandırılması yerine), Doğu Ege'deki Türk kıyılarına yakın Yunan adalarıyla Anadolu sahilleri arasında ortay hattın sınır çizgisi olarak belirlenmesidir. Böylece Ege kıta sahanlığının % 97'si Yunanistan'a kalacaktır.

Şekil 1: Ege'de Yunanistan'a Bırakılmamış Ada, Adacık ve Kayalıklar

Not: Söz konusu formasyonlar kırmızı renkte gösterilmiştir.

Yunanistan'ın Son girişimleri..

Yunanistan, Türkiye siyasetinde ılımlı “Yorgo Papandreu Doktrini”nin terk ederek, sertlik yanlısı “Andonis Samaras Doktrini”nin uygulamaya koydu. Uzun süredir ekonomik krizin pençesinde kıvranan Yunanistan'da hükümetin umudu Ege Denizi'nin altında yattığı varsayılan zengin petrol yataklarıdır. Andonis Samaras başkanlığında kurulan koalisyon hükümetinin programında, Ege'de Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan etmek ve bu denizde petrol aramak da yer alıyor⁵. Nitekim Yunanistan, Münhasır Ekonomik Bölge için düğmeye bastı. To Vima gazetesine göre, Yunanistan, Birleşmiş Milletler'e “MEB dış sınırlarının koordinatlarını” içeren bir deklarasyonda bulunacak ve “gelecekte ilan edeceğim MEB sınırlarım bunlar olacak” diyecektir. Yunanistan Başbakanı Andonis Samaras MEB konusuna büyük önem vermektedir. Yakın çevresi BM'ye yapılacak deklarasyon halinde “Suriye ve Kürt meselesi ile boğuşan Türkiye'nin yeni bir cephe açma riskine girmeyeceği” görüşündedir⁶. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dimitris Avramopoulos MEB ile ilgili bir soruyu “Her ülkenin egemenlik hakkı olan bir konu için kimse bizi tehdit edemez. Yunanistan haklarını ve çıkarlarını koruyacak beceri ve kararlılıktadır” diye

⁵ Yeni Asır: Atina, Ege'deki Boş Adalara Maaşlı Adamlar Yerleştirdi, (20 Ağustos 2012). <http://www.yeniasir.com.tr/Gundem/2012/08/20/atina-egedeki-bos-adalara-maasli-adamlar-yerlestirdi>

⁶ Yorgo Kırbaki: Atina'nın 'B' Planı, Hürriyet, (5 Ocak 2013).

cevaplandırdı. Yunan basını Yunanistan'ın arama yapmayı planladığı bölgenin haritasını yayınladı. Harita, Türkiye'ye Ege ve Akdeniz'de nefes alacak alan bile bırakmamaktadır. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise 07 Ocak 2013 tarihinde yaptığı açıklamada, "Böyle bir durumda Türkiye de mukabil adımlar atar. Ama buna ihtiyaç hissedilmeyeceğini ümit ediyorum" dedi⁷.

Şekil 2: Yunan Basınında Yer Alan MEB Bölgeleri

Kaynak: Hürriyet: Samaras Çıldırılmış Olmalı! (08 Ocak 2013).

Böyle bir gelişme Ege anlaşmazlıkları için sürdürülen iki ülke dışişleri heyetleri arasındaki istikşafi görüşmelerin kesilmesine ve gerginliğe yol açacaktır. Öte yandan, Yunanistan'ın Ege'yi Yunan gölüne çevirebilmesi için her türlü ada, adacık ve kayalık stratejik bir öneme sahiptir. Yunanistan'ın Kasım 1995'ten itibaren Ege'de bazı adacıkları iskâna açma kısıcası bu adacıkları sahiplenme girişimlerinden de söz etmek gerekir. 3'ü Doğu Akdeniz'de 11 adacığı iskâna açmak için bir süredir çeşitli teşvikler uygulayan Yunanistan'ın bu politikası yanında Türkiye, Ege'deki bazı adacıkların egemenlik hakkını üzerine geçirmek isteyen Yunanistan'ın oldu-bittilerine karşı da uyanık olmak zorundadır. Yunanistan'ın Eşek ve Bulamaç adaları başta olmak üzere Ege'deki aidiyeti belirsiz ada ve kayalıklara sahip çıkma stratejisinin altında yatan nedenlerden biri yine petroldür. Yunanistan'ın 1973'ten beri Ege'de petrol aramakta ve boş adalara maaşla adam yerleştirmektedir. Son dönemde Yunanistan'ın Türkiye kıyılarına yakın ada ve kayacıkları yerleşime açarak topraklarına katma stratejisi izlediğini görüyoruz. Emekli Albay Ümit Yalım'a göre: "Ekim-Kasım 2004'ten beri Yunanistan, Eşek ve Bulamaç Adalarını iskâna açtı, adalarda belediye, polis ve ilk yardım teşkilatını kurdu, adalara Yunan bayrağı çekildi, silahlı asker, araç, gereç ve hücumbot yerleştirildi⁸. Yunanistan şimdilerde bazı adalarını satmak için düğmeye basarken Türkiye ne yapmaktadır?

⁷ Hürriyet: Samaras Çıldırılmış Olmalı! (08 Ocak 2013).

⁸ Yeniçağ Gazetesi: Hem Adaları Yitirdik Hem Kıta Sahaneliğini, (22 Ağustos 2012). <http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/habergoster.php?haber=71858>

Suriye ile başını belaya sokan Türkiye'nin hali hem PKK'ya hem de Yunanistan'a fırsat verdi. Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Dimitris Avramopoulos, Yunanistan'ın karasularını genişletmesi halinde bunun savaş sebebi sayan Ankara'nın "casus belli" kararını iptal etmesini istedi. Yunan Parlamentosu'nda konuşan Avramopoulos, "*Türk meclisi bu tehdidi mümkün olan en kısa zamanda kaldırmalıdır ve bunun için metotlu bir şekilde çalışacağız. Bunu Türk mevkidaşına da söyledim*" dedi⁹. Dış politikada yeni doktrin hazırladıklarını söyleyen Yunan Dışişleri Bakanı, Türkiye'nin deniz hukukuna uyması konusunu Türkiye-AB üyelik müzakereleri çerçevesinde gündeme getirmeyi sürdüreceklerini açıkladı. Görüldüğü gibi Türkiye'nin içeride ve dışarıdaki öngörüsüzlüğü ve zafiyetleri Yunanistan'a cesaret vermektedir. Ekonomik sorunlarla uğraşan Yunanistan, ülkede artan ve ırkçılık düzeyine varan milliyetçiliğe prim verebilir ve bir 12 mil oldu-bittisi ile karşılaşabiliriz. Yunan dış politikası pek dostça çizgide gelişmemektedir. Örneğin Türkiye ile Yunanistan'da okutulan ders kitaplarından iki ülke hakkındaki olumsuz ibarelerin karşılıklı olarak çıkartılması için 'Atina'da yapılması kararlaştırılan dördüncü toplantı Yunan tarafının isteksizliği nedeniyle gerçekleştirilmemiştir¹⁰.

Sonuç: Türkiye'nin önceliği Suriye değildir....

Dış politikada hayalciliğe ve romantizme yer yoktur. Asıl olan Sünni İslam'ın değil, ülkenin çıkarlarıdır. Çin, Pire limanına büyük yatırımlar yapmaya devam ederken, Suriye limanlarından çıkması halinde Rusya'nın parası ile Yunan limanlarını kiralayacağı söylenmektedir¹¹. İçinde yaşadığı tüm zorluklarına rağmen Yunanistan ülke çıkarlarından taviz vermezken Türkiye uyumakta, Suriye'ye demokrasi getirmek gibi üstüne vazife olmayan işlerle uğraşmaktadır. Yunanistan, Ege Denizi'ni kendi denizi olarak nitelendirmekte ve Türkiye'nin bu deniz üzerindeki tüm haklarını, ülkesinin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında Ege sorunlarının çözümüne ilişkin olarak son on yıldır yapılmakta olan gizli kapsamdaki (istikşafi temaslar) görüşmeler sürecinde bugüne kadar toplam 52 görüşme gerçekleşmiş ancak bir sonuç alınamamıştır. Samaras'ın Türk-Yunan sorunlarını barışçı yollardan çözmek yerine, kendi kamuoyunu tatmine yönelik tehlikeli arayışlar içinde olduğu açıktır. Türkiye, MEB konusunda kendi planını geliştirmeli ve hatta proaktif bir politika ile inisiyatifi ele almalıdır. Ekonomik olarak çok zor bir durumda olan Yunanistan, çare olarak Türkiye ile oynamayı göze alırken, Türkiye'nin bu kadar iyi niyetli olması akıllıca değildir. Yunanistan adalarını her ne kadar özel şahıslara satacak olsa da Türkiye'nin de bu konuda yapabileceği çalışmalar olduğu kanısındayız. Türkiye, aidiyeti belirsiz adalar ve Yunanistan'ın muhtemel karasularını 12 mile çıkarma olasılığı ile ilgili de yakın bir kriz yönetimine hazır olmalıdır.

⁹ Cnntürk: Avramopoulos: Türkiye "Casus Belli"yi Kaldırsın, (07 Ağustos 2012). <http://www.cnnturk.com/2012/dunya/07/08/avramopoulos.turkiye.casus.belli.kaldirsın/668136.0/index.html>

¹⁰ Hürriyet: Davutoğlu: Yunan Tarafı İsteksiz, Hürriyet, (19 Kasım 2012).

¹¹ Robert D. Kaplan: Is Greece European? STRATFOR, (June 6, 2012).